

ՄԱՏ = մատ: "Մատ անել" = մատը որդորը տանիլ փախուճ պատճառելու համար: "Մատ խանել" = գործի մը միջմահու ըլլալ զայն խանգարելու կերպով: "Մատ խանել" = ապշել, զարմանալ: "Մատս խանայ" կամ "մատս բերանս ձառաց" = ապշեցայ ձառացի: "Մատս բերանս դուռս ելայ" = և եւ է շահ չկրցայ ստանալ, բոլոր բաժինս վրայ տուի եւ դուռս ելայ ձեռնունայն: "Մատը գրած տեղէն չի վերցնեք" = կը յամառի, կը օնդէ մինչեւ վերջը: "Մէջը մատ չունիմ", = ես բնաւ չեմ խառնուած այդ գործին: "Մատս մէջն է", = գործին մէջ ես ալ կամ եւ ազդեցութիւն ունիմ: "Մատը մախիբը չի թաթղեր", = բնաւ չի գործեր: "Մատնալուր անել", = խայտառակել մէկը, մատի վրայ անել, փաթթել զոր (իրբու մլուր):

ՄԱՏԻՆԱՆԱՆ ՄԸ = մատի խաղի մը շափ, իբր երեք հարիւրամիթը:

ՄԱՏԻՆՇՈՒՆՁ = մատին ծայրը ուռած, ցաւած, շարուած վիճակ մը (ֆր. panaris):

ՄԱՐ = 1. մայր: 2. դերձակութեան մէջ "մար"ը մեծ կամ գլխաւոր մաս է, իսկ "շագ"ը փոքր կտոր է՝ ձեւը ամբողջացնելու ծառայող: Կայ բարդ մը "մար-տեսիկ" որ է մօրմէն զատուիլ չուզող մանուկ:

ՄԱՐԱՎ = մառան, օտորերկեայ պաղ շտեմարան:

ՄԱՐԴԱՇՈՒՆԱՆ = Լնուշ եւ սրտագրաւ վարմունք ունեցող:

ՄԱՐԻՒԼ = 1. ճրագին կամ կրակին չիմանիլ: 2. Մարդուն խելաթիւ կ'ըլլալով ինչպէս, ֆր. s'évanouir, ԸՖ. to faint. Մահ, յաւի արմատէն է, բնիկ ու պատուական հայերէն մը զոր գրաբարը չի ծանօնար: Կրկնաւորն է ՄԱՐՄԱՐԻՒԼ:

ՄԱՐԿԵԼԵԼ = մանր մանր փոքիլ բան- ջրեղէնի սերմը սերմանելու եւ հողին տակ անցնելու համար:

ՄԳԼԻԼ, ՄԳԼՈՏԻԼ = պահուած ուտե- լեաց արիւղ, սեւալը, մանաւանդ հացի պէս բաներու:

ՄԵԿՆԵԼ = լաթեր եւ այլն տարածել, փռել, բանալ (որ չորան):

ՄԵՂԷ Է, ՄԵՂԷՈՒՆԷ Է (աղեկը), ար- գահաւոր:

ՄԵՂԷՍ ԿՈՒՏՈՒԻ (երախան, լացող, թշուառը) = կ'արգահասիմ անոր:

ՄԵՂԷ ՈՒՆԻ (այս ինչ բանը ընելը) = մղանշական է:

ՄԵՂԱՆՆԵ ԿԱՄ ՄԵՂԱՆՆԵ = Զարմանք, այդ ինչ ըսել է. ատանկ բան կ'ըլլայ եղբոր:

"ՄԵՂԱՆՆԵ" ըսէ = յանցանքիդ համար ներում խնդրէ:

ՄՁՄԸ = մանր քննող, խոտապահանք: Աին բնութիւնը շատ մղըղ է:

ՄՁՄՁԱԼ = բարակ եւ թեթեւ կերպով ցաւիլ (մարմաւոր ցաւ):

ՄԻՌ = փայտի կամ տախտակի փշտման բարակ մասը որ ձեռքը կը մխուի: "Մատս մէն մի մտեր է",

ՄԻՌՆԻ ՄԻՌՆԵԼ ԿԱՄ ՄԻՌՆԻ ՄԻՌՆԵԼ = կեկաց ու մահուան մէջ տեղ, շատ թոյլ, շատ անգոհացուցիչ (կ'ապրինք, գործերը կը շարու- նակենք անյաջող կերպով):

ՄԻՋԷ = ծառին մէջքը, այն է բունը: "Մէջք չունի" = թոյլ է, կուռն չէ, տկար է. մնամկ է:

ՄԸՐԱՄ = ձայնարկութիւն որ ցաւ եւ զարմանք կը յայտնէ:

ՄԹԻԹ = Կեւ երկու գործիքներ են զոր ոտայնանկը կտաւին վրայ կը սեղմէ զայն լա- րուած բռնելու համար երկու եղբայրներն:

ՄԹԻԿ = թանիրին (օրուն շուրջը կը նստին տաքնալու համար) ամենէն ներքին ծած- կոցը:

ՄԹԻԹԸԹԱՆ = երեկոյն կամ առա- ւօտեան այն պահը երբ բոլորովին մութ չէ, այլ բաւական աղօտ է, եւ մարդ զվարդ չի կրնար ծանօնալ:

ՄԹԸՌԻԿ = երկու աչքերուն միջեւ ցա- սուժի եւ դժգոհութեան պատուած ունեցող, խոժոռ եւ անխորժ գէմբղ մէկը:

ՄԱՐԷԷՆ = միաշէն, միականի. մէկ աչքը կոյր:

ՄԱՐՄԱՐԻՒԼ = կասկածը, վախ փարատել: ՄԻՋ = մարմինն, կերպասին, իրին խորը, բուն ներքը, մորթին, կեղեւէն, երեսէն վարը գտնուող մասերը: "Միջը մտեր է", — Դա- սական հայերէնին անծանօթ սքանչելի բնիկ արմատ մ'ալ այս է, "Միւր" եւ "մուր", ար- մաններուն մէկ լծորդը: ԱՂԷ է "միջն" գա- սականը որ թաղանթ կը նշանակէ:

ՄԱՂԻՄ = աղօտ, փռշի, աղմ, բծեր: "Միջն է նստեր",

ՄԻՆԱՆՈՒԸ = Միջարկութիւն. "I see!" "C'est ça!", "այդ է պատճառը", "հիմա կը հասկնամ", "Միմանկը չեն ուզեր ուր մարդ լսէ",

ՄԻՋԵԼ = ընդմիջել, “Հաւը օր մի կ’անէ օր մի կու միջէ”:

ՄԻՋՆԵԿ = միջին: Ընտանիքի մը երեք հարսնեան երկրորդը “միջնեկ” կը կոչուի:

ՄԻՍ = միս: “Միսն է վրան կ’ուտե” = շատ անհանգարտ տղայ մըն է: “Միս-բերան է” = թանձրախօս է: “Միշուկ երկուն միսս կ’ուտէ” = զին կը բամբասէ, կը խծածէ: “Մսկեր է”, բամբասող է:

ՄԼԱՌ = մուլ: “մուծն ու մյաւը վրագ գայ” = անէծք է: “Մլաւս է վրագ” = վայրենի:

ՄԼՈՒՐ = սենեակը պատերուն կամ անկիւններուն վրայ ուստայն եւ անոր նման ուրիշ խելթէն աղտեր, կարասեաց մաշկէն գոյացած: Երբ աւելն, քիչ կամ շատ մյուր կը հաւաքուի:

ՄԻՆԼ = Գժգոհիլ ու գանգատիլ աւնաղմուկ:

ՄԿԵՍՍՍՄ կամ ՄԸՅՅՍՍՍՄ = ք. furoncle, clou:

ՄՂԻԿ = (կը հնչեն նաեւ մաղիկ) = մեղրի նման անոյշ. “մեղրիկ տանծ” ք տանծի տեսակ մըն է:

ՄՃԻՐ = կրակէն ցայտող փոքր կայծ:

ՄՃԸԻԿ = կրակի պէս վաղող, գործող (տղայ):

“ՄՆԱԲ ԲԱՐՈՎԱՆ, կամ Ճաս բարով, բաժանման ատեն տրուած ողջոյն է: Պատասխանն է “երթաս բարով”:

ՄՇԵԼ = արագ արագ եւ անձայն ուտել (տոբոյ):

ՄՇՏԵԼ = ձեռքով կամ գործիով դպչիլ, մարդուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու կամ կենդանին քարեցնելու համար: “Քովէս մշտեց”:

ՄՈԼ = բոյսերու նորածիլ ձիւղ:

ՄՈԼԸՐԻԼ = ջուրը կամ կերակուրը որդիորին մէջ մուրթելով երբ խուսափողն երթայ, անձը կը “մուրթի”, “մուրթեցայ” կ’ըսէ:

ՄՈՅՐԸՄԻԿ = ուղղագրելի ՄԱՆՐՄԻԿ = 1. մանր խնամք տանող, զօրաւարհաճ, գործին, հիւսուածքին, կարին փափուկ կէտերը նկատող: 2. մանրամասն կերպով կազմուած, փոքր, սիրուն դէմք:

ՄՈՐՃԻԿ = տունիկ:

ՄՈՒՄԻԿ = սեւ մօրմ:

ՄՈՒՋ = փոթոտ, թթու (պտուղի համին վրայ խօսելով), “մուգ համ մի ունի”:

ՄՈՒԹ = միջին: “Մուծն է մուծը” = առանց ծրագրի, “Մուծնուլուսուն”, դեռ լաւ մը չլուսցած պահուն:

ՄՈՒԹԱՎԱՆ = խոհանոց:

ՄՈՒԹ ԱՆԵԼ = համբերել, չարանքել:

ՄՈՒԹԵԼ = խոշոր եւ անհոգ կերպով կարել:

ՄՍԱԿԱՏ = ան որ շատ կը մտի, ցրտի չափազանց զգայուն է:

ՄՍԱՀԱՏ = մափսած, անգամ մը որ ձմրուելով փնասուած է, մասերը իրենց տեղէն խախտած են, կամ ուռեցած: Բայլ՝ ՄՍԱՀՅԱԼ:

ՄՍԱՀԱՌԻԲ = Չափազանց բծախնդիր, ամեն բանի մէջ խրուցիչ եւ անհանգիստ ընող բան մը երեւակայող, ամենադժգին անմարդութենէ, անհամբարենէ, աղիութենէ, լեզուութենէ, կարճութենէ, երկայնութենէ անհանգիստ եղող անձին կ’ըսեն “շատ մահախոս է”:

ՄՍԱՄՈԼ = Վերքի վրայ երեւցած աւելորդ միս, պապաող ընծիւղ:

ՄՍԱՄՈԼԻԿ = շատ մոռացկոտ, յիշողութիւնը տկար, բաները եղածէն տարբեր յիշող: ՄՍԱՅԻԿ = հիւանդ մը պէլ եւ պէլ առտիքներու համար քմահաճոյք կը զգայ չափազանց, եւ աս ու ան բանը կը պահանջէ ուտելու, “Մտացիկ է եղեր”:

ՄՄՄՈՒՐ = ցաւ: 1. ՄՄՄՈՒՐԱԼ = սաստիկ ցաւիլ, կոփալ (ցրտէն): 2. Ցաւակցիլ - “սիրտ շատ կու մրմառայ”:

ՄՐՈՒԼ = կողմուիլ, երթալ, հեռանալ: Թանգիմանկան կամ նախադանկան իմաստ ունի. “մրուէ սա տեղէն”:

Յ.

Յ տառով բառ չի սկսիր այս Գաւառութեան մէջ, զի սկզբնատառ “յ” երբ առ հասարակ զեղչուած են. զ. յ. արութիւն = յարութիւն. իստակ = յօտակ. կուղ = յառաջ. էմը = յամը. ըղը = յղը. ըղանալ = յղանալ. ուս = յոյս:

Կայ միայն ՅԱՏՈՔ (կամ հատօք) բառը, որ կը նշանակէ թէ ձիւտ պէտք եղած չափն ունի (կողքը, կարպետը եւ այլն), իբր թէ ձիւտ տեղին վրայ յատեալ կամ հատեալ ըլլար: Կըսուի “յատօքն է”:

Ն.

ՆԱՋ = քաղաքավարական ընդդիմութիւն, փափուկ չհաւատութիւն, փափկանկատ մեթոմ կամ ժխտում: ՆԱՋ ԱՆԵԼ = փափկօրէն “ոչ” ըսել, չընդունիլ մեծարարքը: “Կնք, կարապետ, երբ որ աներոնցք երթաս ինչ հանրէ նաղք”:

ՆԱԶԵՆԻՄ = փափուկ, պատուական, ընտիր (զգեստ եւ այլն):

ՆԱԶՈՒԿ = Ասիկա կամարէն տարբեր գործիք մ'է: Գործաւորը կամարին միջին ձողին վերի ծայրէն կը բռնէ մէկ ձեռքին մատներովը եւ կ'ըլորցնէ զայն, իսկ միւս ձեռքովը մանածին թելը բռնելով կու տայ կամարին վրայ: Երբ կամք կը կազմուի, կ'անուռ զայն եւ կը հագցնեն «նազուկին» վրայ, եւ երբ թելին մէկ ծայրէն բռնելով իրեն քաշէ, նազուկը կը դառնայ եւ թելը հետզհետեւ կը քակուի, եւ գործաւորը զայն կը փաթթէ կնիկի կը վերածէ: Արեւի «նազուկ» կը նշանակէ դարձող, ոլըրող: Այս նիւթական իմաստէն կը հասկնանք թէ «նազուկ», «նազանք», «նազնիւմ», «նազնիկ» բառերուն սկզբնական իմաստը գլխուն, արգաթոցի եւ մարմնոյ փափուկ ծեփծեքումները ցոյց տուած է:

ՆԵՂԸՄՆԻ = վշտահար, սքաւոր:

ՆԵՏԻՉ = այն թելն է զոր ոտայնանկը կկոցով կը ՆԻՊԻ աղէն ձախ ու ձախէն աջ՝ ոտայնին լայնքէն: «Առիչ» ոտայնին երկայնքը կազմող թելերուն կ'ըսեն (ոչ առէլ, որպէս սովորեալ ուղղագրել փորձած են): Ոտայն բառն իսկ ոտանուժ բային առ արմատէն կազմուած է, եւ «նետիչ»-ին կը պատասխանէ, այսինքն թել «նետելով» շինուած է, ոչ թէ հիւսելով:

ՆԵՐՔՆԱԿ = ներքին բանկանակ:

ՆԵՐՔՆԳՈՐԾ = Ձեռքի տակէ գործող, նենգաւոր:

ՆՆՆԻԿ կամ Նըննիկ = շնչին պիտոյք, մանր զարդ:

ՆԸՆԱԿ = ծիրանի գօտին: «Նշանակ ծիրանի»:

ՆՈՐՍԸ = նոր:

ՆՈՒԱՂ = թեթեւ քուն, քնոյ սկիզբը: «Մինչեւ ի լուս ալքա նուաղ չի մտաւ: (Պատահանէ տարբեր առում մը):»

ՆՈՒՆՈՒԿ = փոքր փայտէ սրինգ զոր աղաք կը շինեն, եւ որ «նու նու», ձայնը կը հանէ երբ փշեն: Ճիշդ ասոր նման է ՍՈՒՍՈՒԿ բառը, որ ուռնիկի կնիզէն շինուած սուրխին կ'ըսեն:

(Հորանսիկի):

Մ. Ս. ԳԱՐՈՒՇԸԱՅ

ՄԱՏԵՆԱՐՈՍԱԿԱՆ

Unter jungtürkischer Gewaltherrschaft von K. Moro.
Wien, 1910. Verlag Josef Röll and Cie. III.
8° pp. 82. Preis: 2 Kronen.

Ծրիտասարգ թուրքական բռնապետութեան տակ Կ. Մորո: Վիեննա, 1910: Հրտար. Յ. Ռոլլէր. 80 էջ 82 Գրին 10 դւ.:

Թուրքոյ վերջին գեպքերուն հետ առնչութիւն ունեցող գիրք մը, զոր կարելի է կարգաւ միայն mit geteilten Gefühlen, բառական՝ «երկազգեցիկ զգացմամբ»: Եւ իբրք գիրքը կարգալէն ետքն ալ այս — զարմանալի տպաւորութեան տակ կը փակուի վերջէ ելլէ: Գրութեւն է գիրքը շատ հմտութեամբ, Ալբանիոյ վերջին գեպքերուն վրայ: Համիդեան վարչութեան քանդակներն (?) մինչեւ մեր օրերս՝ այս քաղաքի, քիչ մըն ալ վայրի ազգութեանց վրայ եղած բռնութիւնները մի առ մի յառաջ կը բերուին: Առաջին գլխոյն մէջ բուռնանքն՝ որոնց վրայ պիտի դառնանք վարը, առ այժմ զանց ընելով, Բ. գլուխը (էջ 7) կու տայ մեզի Ալբանիոյ լեռնագրութիւն (orographie) եւ ջրաբաշխութիւնը (hydrographie), քաղաքներու, լեռներու, գետերու, մանրամասն եւ մասնազիտական ստորագրութիւնը:

Գ. ԳԼ. (էջ 13) կը խօսի կիմայի, բանակի պարենաւորման, հունձքերու եւ — ալբանիացւոց վրայ ընդհանրապէս. բայց մանաւանդ կը ստորագրուին ամբարտաւանները կամ ամբոցները (Kule):

Գ. ԳԼ. (19) կը ստորագրէ ալբանիացիներու զինուորական նկարագիրը. Ալբանիոյ հին ազատարար Սկանդերբէգ († 1468), դարձեալ 1825թ., 1843թ. պարտութիւնները, Օմէր փաշայի յաղթանակները, 1846 կաթողիկ ալբանիացւոց յերեւան դալը, 1876—83 Ալբանիոյ մէկ մասին Մոնտենէգրոյի տրուիլը:

Ե. ԳԼ. (24) վերջին ապստամբութիւնը.

Զ. ԳԼ. (28) ճաւիղ փաշայի արշաւանքը.

Է. ԳԼ. (39) 1910թ. ապստամբութիւնը.

Ը. ԳԼ. (51) Շէֆէթ Թորոլու փաշայ

եւ Շէֆէթ Մահմուտ փաշայ.

Թ. ԳԼ. (69) Ալբանիացւոց զսպումը եւ

Ժ. ԳԼ. (73) Երիտասարգ Թուրքեր իբր

բռնապետներ:

Վերոյիշեալ «երկազգեցիկ զգացումն» ըմբռնելու համար այսպէս մանրամասն յառաջ բերինք այս գլխակարգութիւնը, Գրողը կամ